

Projekts Nr.JUST/2010/KPEN/AG/1546 "Atjaunojošā taisnīguma
aktuālas problēmas, risināšanas perspektīvas Eiropas Savienībā"

Konference „Mehānismi cietušo kompensācijai kriminālprocesā Eiropas Savienībā”

2013. gada 22.maijs

Mehānismi cietušo kompensācijai kriminālprocesā Eiropas Savienībā: Latvijas izaicinājumi

Ilona Kronberga

Pētījumu līdzfinansē no Eiropas Komisijas programmas "Krimināltiesības" projekta Nr. JUST/2010/JPEN/AG/1546 "Atjaunojošā taisnīguma aktuālās problēmas, risināšanas perspektīvas Eiropas Savienībā."

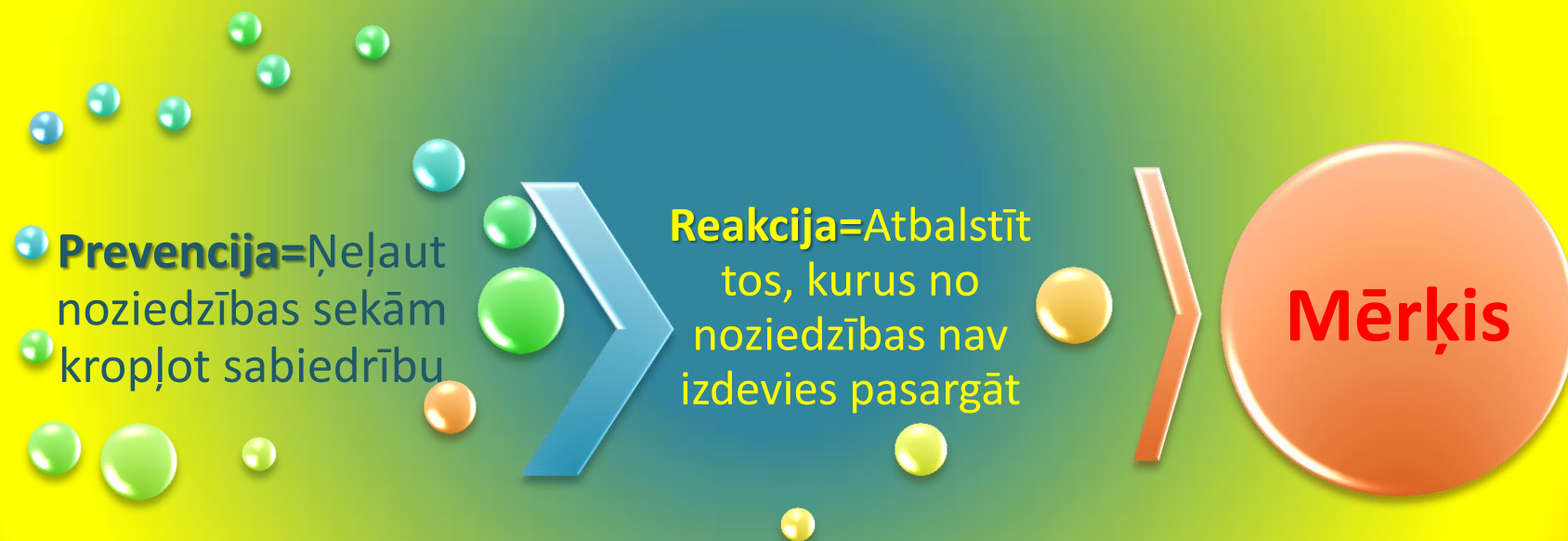
Kāpēc cietušajiem ir vajadzīgs
atbalsts?

Atbalsts noziedzīgos nodarījumos cietušajiem...

- Atbalsts noziedzīgos nodarījumos cietušajiem ir valsts un pašvaldību nodrošināts pasākumu kopums, kuru ietekmi valsts un sabiedrība izjūt gan ikdienā, gan ilgtermiņā, kā reālus un izmērāmus rezultātus.
- Tos izjūt konkrēti cilvēki:
 - tie ir izārstētie no sakropļojumiem, kuri izveseļojoties iekļaujas darba tirgū un paši rūpējas par saviem bērniem;
 - tie ir izaudzīnāti un izglītību ieguvuši jaunieši, kas vairo valsts ekonomisko izaugsmi, nevis kļūst par likumpārkāpējiem vai personām, kas dzīvo uz valsts izsniegto pabalstu rēķina.
- Noziedzīgos nodarījumos cietušo atbalsta sistēma ir viens no priekšnoteikumiem garīgi un fiziski veselīgas, ilgtspējīgas sabiedrības veidošanā.

Cietušo atbalsta sistēmas stratēģiskais mērķis:

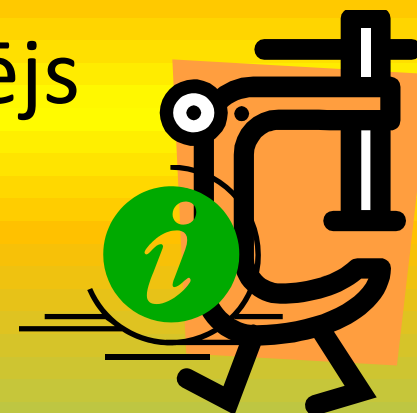

Atbalsta mehānismu izveide
noziedzīgos nodarījumos cietušajiem
atkarīga no:

- ☀ A. valstī definētās kriminālpolitikas un
- ☀ B. atbilstoši tajā ietverto vērtību saturam -
izraudzītajiem rīkiem šīs politikas īstenošanai

Cietušais un likumpārkāpējs

Cietušā un likumpārkāpēja vieta valsts reakcijā uz noziedzīgu nodarījumu, kāda tā ir šobrīd

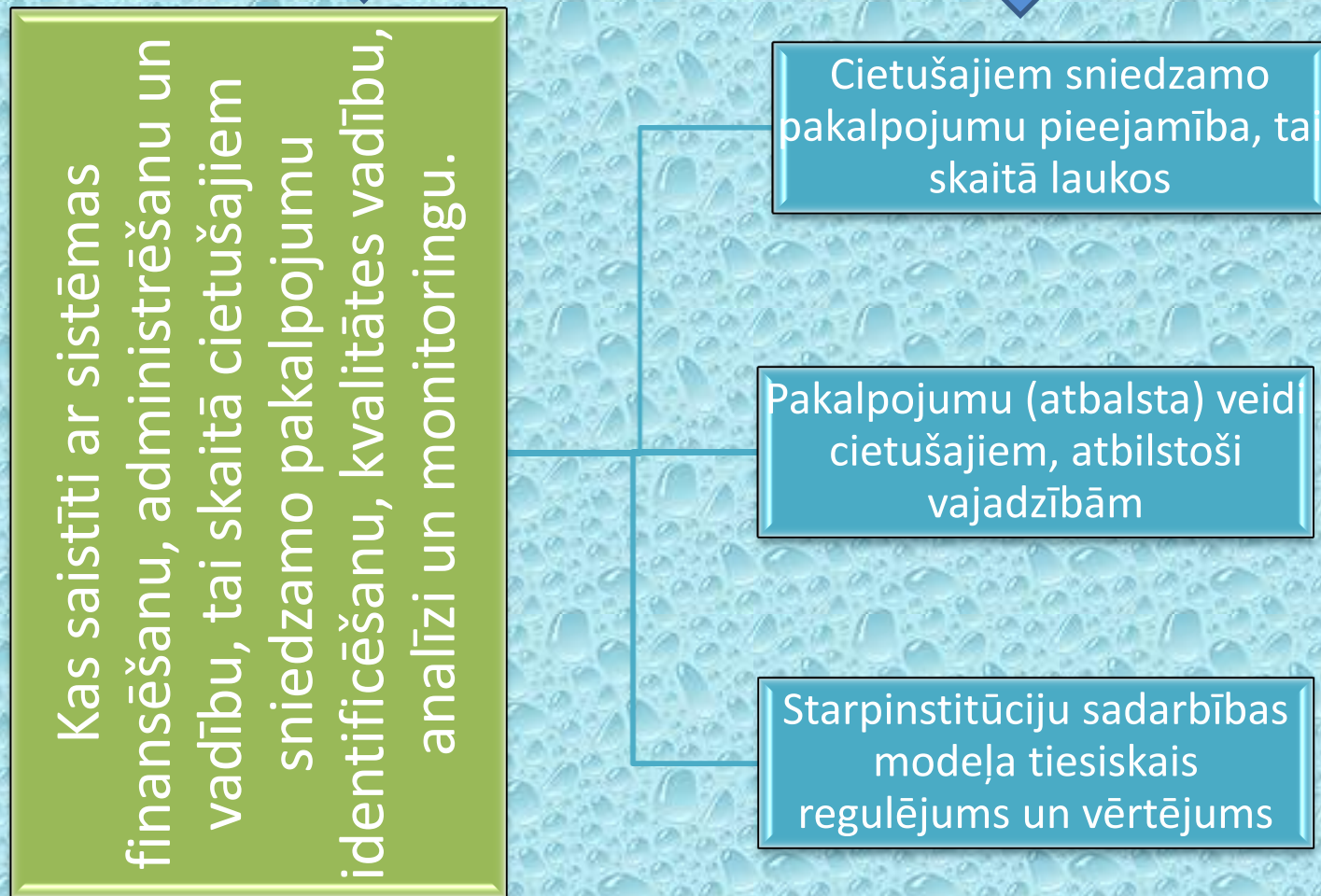
Cietušais saskarsmē ar tiesību aizsardzības iestādēm	Valsts, kas rīkojas sabiedrības, cietušā un likumpārkāpēja interesēs	Likumpārkāpējs (aizdomās turētais, apsūdzētais, tiesājamais, notiesātais)
Pirmais kontakts: sapratne/ne vienmēr; medicīniskā palīdzība/jā; tikai pamata informācija par nākamo procedūru/ne vienmēr; informācija; atzīšana par cietušo...	Policija	Intentificēšana; kriminālprocesa uzsākšana; sākotnējo izmeklēšanas darbību veikšana; pierādījumu fiksēšana; aizturēšana...
Sapratne/ne vienmēr; informācija; atzīšana par cietušo; liecību fiksēšana; informācija par kompensācijas iespējām	Prokuratūra	Apsūdzības uzrādīšana, kriminālprocesā noteiktās darbības
Ierašanās tiesā liecību sniegšanai	Tiesa	Personas notiesāšana (vai atzīšana par nevainīgu)
Probācijas dienesta veiktais izlīgums ar starpnieku; Nav sasaistes	Soda izpildes iestāde: Probācijas iestāde vai ieslodzījuma vieta	Tiesas piespriestā soda izpilde, iesaistīšana resocializācijas pasākumos, postpenitenciārā palīdzība
Nav – juridiskā atbalsta, kas izriet no cietušā statusa (a), iespējas ̶lūt par organizētas cietušo atbalsta sistēmas klientu (b)	Iztrūkst institūcijas, kura būtu atbildīga par cietušo atbalstu	

Saskaņā ar aprakstīto situāciju...

...mēs varam cietušajam piedāvāt tikai detaļas atsevišķu regulējumu formā, kas nesniedz atbildi uz kompleksa risinājuma pieprasījumu.

Šāda situācija ļauj institūcijām sadalīt pienākumus savā starpā un katram atbildēt tikai par savu funkciju ietvaru, tomēr konkrētā pieeja neļauj izvērtēt, cik lielā mērā noziedzīgā nodarījumā cietušais saņem vai nesaņem atbalstu (a), vai institūciju veikto funkciju komplekss sasniedz mērķi (b).

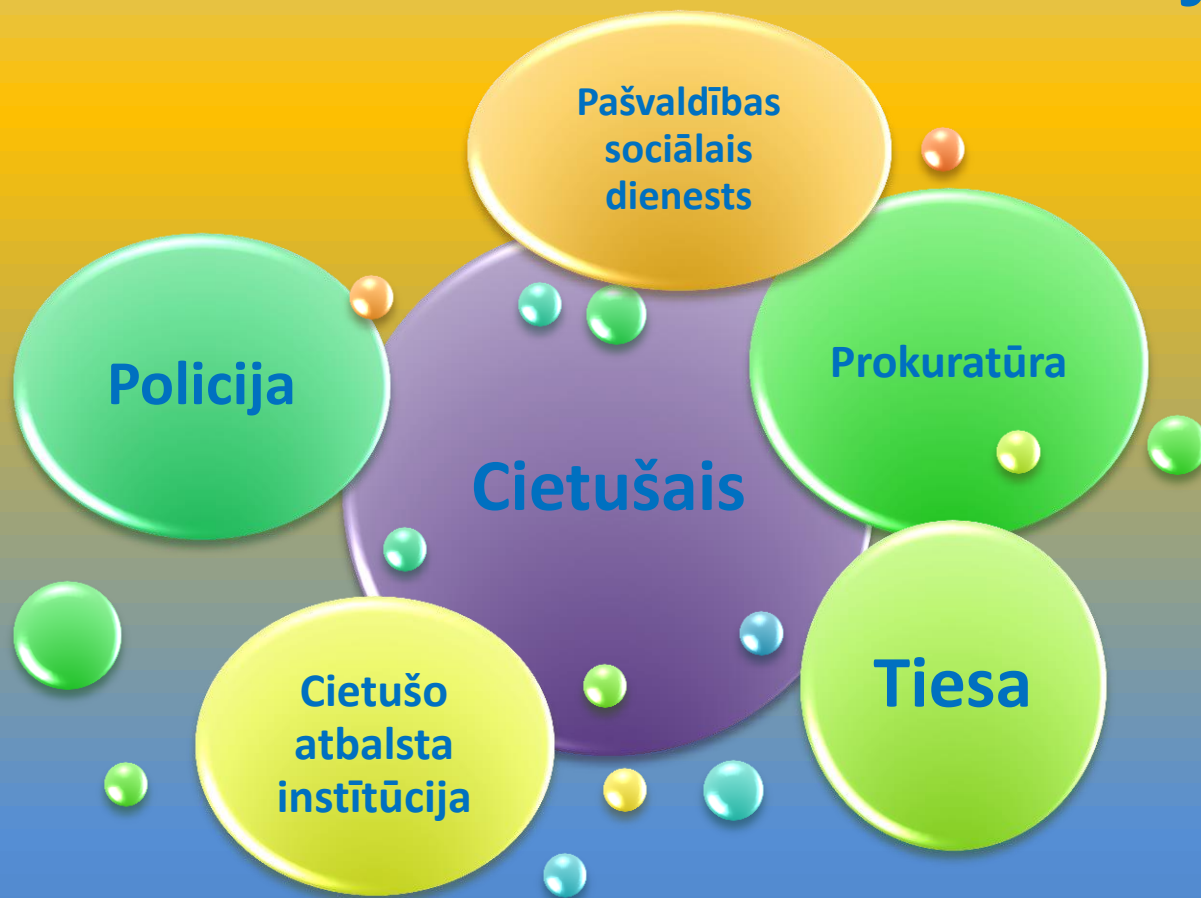
Atbalsta sistēma noziedzīgos nodarījumos cietušajiem sastāv no **vertikāliem** un **horizontāliem** darbības virzieniem:

Lai cietušo atbalsta sistēma būtu veiksmīga, tā jābalsta starpinstitucionālā sadarbības modelī,

kur starp iesaistītajām institūcijām galvenais uzsvars nav likts uz funkciju sadalīšanu savā starpā, bet uz tādu sadarbības metožu attīstīšanu, lai visas cietušo atbalsta sistēmā iesaistītās institūcijas varētu veikt savu darbu kopā – proti, nevis sūtīt cietušo no vienas institūcijas uz otru, bet institūcijām sanākt „apkārt” cietušajam.

Starpinstitucionālās sadarbības modelis darbam ar cietušajiem

Finanšu resursi atbalsta sistēmai cietušajiem

- **Cietušo atbalsta** fonds ir cietušo atbalsta sistēmas sastāvdaļa, kā arī finanšu instruments, lai nodrošinātu cietušo atbalsta sistēmas horizontālos darbības virzienus, proti, pakalpojumu pieejamību.
- Pētījuma ietvaros identificēta laba un, iespējams, arī Latvijā ieviešama prakse Polijā - **Cietušo un postpenitenciārās palīdzības fonds**. Fondā tiek uzkrāti līdzekļi no naudas sodu iemaksām un dažādu zaudējumu piedziņām no personām, kas pārkāpušas likumu.
- Šāda fonda esamība ļauj mērķtiecīgi plānot gan cietušajiem, gan arī bijušajiem likumpārkāpējiem (postpenitenciārā atbalsta formā) nepieciešamo atbalsta sistēmas attīstību.
- Lai veicinātu cietušo aizsardzību, **būtu jāapsver iespējas veidot Cietušo atbalsta fondu**, iespējams, līdzīgu valstī jau esošajam Uzturlīdzekļu garantijas fondam.

Cietušajam jābūt tiesībām uz valsts nodrošinātu juridisku palīdzību no brīža, kad persona kriminālprocesa ietvaros tiek atzīta par cietušo.

Šai tiesībai būtu jāizriet nevis no personas, kas atzīta par cietušo, materiālā stāvokļa, bet no cietušā statusa pastāvēšanas kriminālprocesā konkrētajai personai.

Informācijas sniegšana un cietušā lietas vadības uzsākšana.

- ✓ Cietušā lietas vadība sākas no brīža, kad policija saņem informāciju par noziedzīga nodarījuma notikumu.
- ✓ Būtiski, lai pirmā kontakta brīdī cietušajam saprotamā valodā, arī rakstiski, tiktu izskaidrots, kas ir pirmais vai divi nākamie soļi, ko cietušais varētu veikt savu tiesību īstenošanas uzsākšanai.
- ✓ Policijas darbiniekiem nepieciešams cietušajam sniegt iejūtīgu atbalstu uzreiz pēc nozieguma fakta.
- ✓ Cietušajam būtu jāizskaidro, kāda ir nākamā no viņa sagaidāmā rīcība, cietušajam būtu jāzina, ka ir konkrēta persona policijā, kurai viņš var piezvanīt kādu laiku pēc paziņošanas par noziedzīgā nodarījuma notikumu.

Ja Latvijas Cietušo atbalsta modeļa centrā liek Starpinstitūciju sadarbības modeli un Cietušo atbalsta fonda izveidi, tad būtu lietderīgi apsvērt jauna tiesību akta – Cietušo atbalsta prakses kodeksa, izstrādi.

Šajā tiesību aktā būtu regulēta sadarbība starp institūcijām, sniedzot atbalstu cietušajiem; jaunu institūciju iesaiste sistēmā, lai nodrošinātu pakalpojumu pieejamību cietušajiem; Cietušo atbalsta fonda administrēšana un cietušajiem garantēto pakalpojumu klāsts no valsts puses.

Cietušo atbalsta sistēmu iespējamie veidi Latvijā

- I Cietušo atbalsta sistēmu var veidot **centralizēti**, izveidojot (vai izvēloties) vienu valsts pārvaldes iestādi par metodiskās vadības centru (līdzīgas sistēmas Anglijā un Velsā, Skotijā, Zviedrijā). Tiesiskais regulējums: KL, KPL un speciālie nozares tiesību akti;
- II Cietušo atbalsta sistēmu var veidot balstoties uz centrālo starpinstitucionālo sadarbības padomi (**daļēji-decentralizēti**), ko dibina pie valdības, kā atsevišķu institūciju. Tiesiskais regulējums: KL, KPL, Starpinstitucionālās padomes (grupas) nolikums un speciālie tiesību akti (Ziemeļīrija, Igaunija, Polija).
- III Cietušo atbalsta sistēmu var veidot **pilnībā decentralizēti**. Tiesiskais regulējums: KL, KPL un ļoti detalizēta speciālo tiesību aktu sistēma, kas ietver detalizētu sūdzību izskatīšanas sistēmu, kam ir kvalitātes uzraudzības loma minimālo pakalpojumu groza nodrošināšanai cietušajiem (valstis, kur ir spēcīgas NVO, kas uzņemas vadošo lomu – Spānija, Portugāle).

I Centralizēts atbalsts cietušajiem – finansējams no valsts budžeta, iespējams no cietušo atbalsta fonda

II Daļēji centralizēts atbalsts cietušajiem – finansējams no valsts budžeta, iespējams no Cietušo atbalsta fonda

Centrālā starpinstitucionālā sadarbības padome

Tajā ietverti atbildīgo ministriju pārstāvji, prokuratūtas un tiesu pārstāvji. Darbības pamats ir Cietušo atbalsta likums un Pdomes nolikums. [Pilda vertikālās funkcijas.](#)

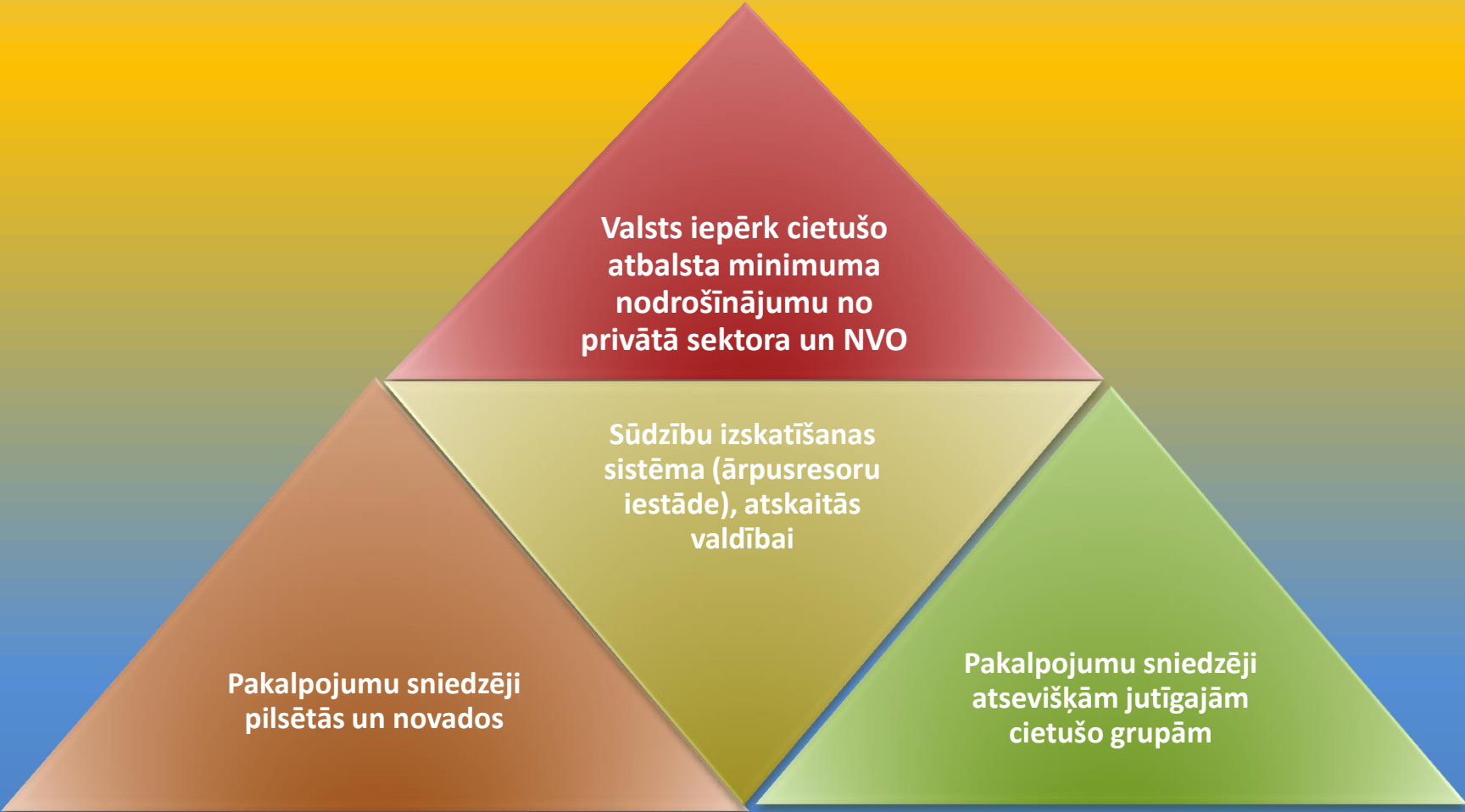
Lokālās Starpinstitūciju grupas (novados)

Organizē pakalpojumu cietušajiem uz vietas: **(veic.t.s. vertikālās funkcijas novadu līmenī, bet arī var veikt vairākas horizontālās funkcijas)**

Atsevišķi, piesaistīti pakalpojumu nodrošinātāji

Šīs ir vietējo novadu līmenī darbojošās Nevalstiskās organizācijas, kuras sniedz pakalpojumus atsevišķām cietušo grupām

III Decentralizēta atbalsta sistēma cietušajiem

Valsts iepērk cietušo
atbalsta minimuma
nodrošinājumu no
privātā sektora un NVO

Sūdzību izskatīšanas
sistēma (ārpusresoru
iestāde), atskaitās
valdībai

Pakalpojumu sniedzēji
pilsētās un novados

Pakalpojumu sniedzēji
atsevišķām jutīgajām
cietušo grupām

Pakalpojumu minimums noziedzīgos nodarījumos cietušajiem: Secinājumi

- Gadījumā, ja nav iespējams nodrošināt visaptverošu cietušo atbalsta sistēmu uzreiz, pastāv iespēja šādu sistēmu attīstīt pakāpeniski laikā un pakalpojumu apjomā, nodrošinot cietušajiem pakalpojumu minimumu. Tas nozīmē:
 - 1) Sākumā identificēt un attīstīt tos pakalpojumus, kas cietušajiem ir visbūtiskākie viņu tiesību aizskāruma mazināšanai: juridiskā palīdzība kriminālprocesā, psiholoģiskais atbalsts un valsts kompensāciju mehānisms;

Secinājumi

- 2) Izstrādāt un ieviest īstenojamo pakalpojumu efektivitātes novērtēšanas sistēmu;
- 3) Regulāri veikt dažādos noziedzīgos nodarījumos cietušo personu vajadzību novērtējumu;
- 4) Izstrādāt un ieviest vadlīnijas tiesību aizsardzības iestādēm darbam ar cietušajiem, tai skaitā jau spēkā esošo tiesību normu izpildei.

*Paldies par
uzmanību!*

Ilona Kronberga

Tel. 2835 17 11

E-pasts: ilona@providus.lv